

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa R. Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 5.

V Ljubljani, 1. marcija 1885. l.

XXV. leto.

„Vzrejjajte ljudstvo!“

„Vzrejjajte ljudstvo!“ je glasilo zdanjega veka. Kdo pa naj vender vzreja ljudstvo? Gotovo nihče drugi, nego ljudski učitelj; njemu veljajo te važne besede.

Kakšno mesto pa ima ljudski učitelj v javnem življenji, da se mu naklada tako velika naloga? Če temu vprašanju pravično odgovarjamo, moremo reči, da je njegovo mesto v javnem življenji, žalibog, jako nizko, tako da je skoraj vsak rokodelec bolj prost, kakor pa učitelj. Učitelj je pri izpolnovanji te važne naloge navezan sam na-se; on premalo dobiva vnanje pomoči in podpore. Učitelj sam naj bi torej to težavno nalogo izvrševal, in on je skoraj nič, ali vsaj prav kaj malega.

Njegovo gmotno stanje je takó borno, posebno pri nas na Kranjskem, da more svoje utrujene moči za postranske zaslužke uporabljati, ako jih sploh dobí; če ne, se more pa prav bojevati za vsakdanji kruh; kje je potem toliko časopisov, kateri se učitelju ponujajo, in kje potrebne knjige?

Naj bi vender naši poslanci užé pričeli enkrat vsaj na to delovati, da bi se ljudskemu učitelju, če ne užé plača povišala, vsaj petletne doklade nekoliko zvikšale. Pravično bi bilo, da bi se mu v pokojnino tudi vštevala leta, v katerih je še začasno služil. Ko namreč učiteljski pripravnik dostojí preizkušnjo zrelostno, mora najmanj dve leti služiti, predno sme priti k preizkušnji učiteljske zmožnosti, od katerega časa se mu po naši dež. postavi štejejo službena leta. Po tem merilu mora tedaj ljudski učitelj služiti 42 let — tedaj dalje kot vsak drug uradnik.

Kakšno pa je politično stanje učiteljevo? Jako žalostno — in pri vseh teh okoliščinah naj bode učitelj nekaka podoba višje avtoritete; on naj samo z veljavo svojim učencem zapoveduje, ter naj jih brez potrebnih pripomočkov ustrahuje in še celó take otroke, kateri hočejo biti prosti sinovi popolnoma prostega časa.

Pri vsem tem pa more učiteljeva veljava zadostovati za kakih 80 do 100 ali še celó do 150 otrok! Pa še ni dosti. Delo njegovo dela jako težavno tudi pedagogika, katera tirja, da naj učitelj poedinstvuje ali individualizira; on naj spozná toliko število otrok do dno srca, ter naj si njihove kreposti in slabosti zapiše v svoj dnevnik, kakor da bi bilo vse to otročja igrača. Saj v dušo človekovo ne moremo tako lahko zreti, kakor v čisto gorsko jezero, v katerem se naj manjši kamenček lahko vidi ter preštejemo tudi lahko vse rastline v njem; vender iz duše in srca ne moremo tako brati, kakor iz knjige.

Toliko se zahteva od učitelja in tako strogo zahteva, da more vse do pičice izpolnovati.

Da bode torej naša šola vzgojilnica, odložite učitelju nekoliko njegovega težkega bremena; ne napolnajte mu razreda s prevelikim številom otrok ter uslišite v časih njegove želje, njegove ponižne prošnje!

Sveta dolžnost vsake občine, dežele in države je, da učitelje podpira ter jim kolikor mogoče lajša njihovo težavno delo.

„Vzrejjajte ljudstvo!“ Te besede naj ne veljajo samo učitelju, ampak razlegajo naj se tudi v druge kroge — tje, od koder učitelj pričakuje pomoči in podpore.

— mn —

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

Janez Leopold Šmigoc, r. v Halozah 6. jun. 1787, učil se v Gradcu, bil naposled Ptujskega gradú oskrbnik, u. 14. avg. 1829 v Ptuju. Spis njegov je:

Theoretisch-praktische Windische Sprachlehre. Durch viele Uebungsstücke zum Uebersetzen erläutert, mit einer auserlesenen Sammlung von Gesprächen, und einem Radical - Wörterbuche versehen, herausgegeben von Johann Leopold Schmigoz. Grätz 1812. 8. 319. (Slovanka I. 235. Šaf. 60.)

Delo svoje poklanja pisatelj Ignaciju grofu Attems. — V predgovoru razkazuje, kako je znanje Slovenskega jezika potrebno obrtniku, vradniku, duhovnu na kmetih, pa tudi po mestih v deželah Avstrijskih, „denn die Zahl der Slowenischen Einwohner unsers Kaiserthums überwiegt bey weiten die Gesamtzahl aller übrigen Völker dieser Monarchie“. — Pa ugovarja se, da je naš jezik še preubožen, da ni slovstvenih pomočkov. To je nekoliko res; imamo sedaj slovnico Kopitarjevo. V ta namen naj služi tudi moja, in — „Freunde der Slowenischen Sprache, traget nach euren Kräften bey, diese unsere Muttersprache in die literarische Welt zu erheben; lassen wir den Muth ja nicht sinken bey allen Beschwerlichkeiten, die sich uns entgegen stellen, denn blicken wir hin auf die mit der unsrigen so sehr verwandte Sprache der Russen und Böhmen, auf welche Stufe ist nicht diese durch den Vater der Slowenen, Herrn Dobrowsky, und jene durch Herrn Heym gekommen, bemühen wir uns in die Stufe dieser und anderer berühmten Slawen zu treten; dann wird die literarische Welt sehen, welchen Schatz unsere Sprache enthält; aber aufsuchen müssen wir ihn, und der Welt zeigen, dass unsere Sprache reich ist“. — Nato pripoveduje, kako je vravnana pričujoča slovnica. — Sklanje ima štiri: I. Dolžnik. II. III. Duša. Živad. IV. Lice. — Pri moških in srednjih Dat. u (i), Loc. i (u); — om, am, oma — ama; oj: z dušoj, živadjoj. — Lep, -iga, -imu. Lepši -a -o. Eden -en, ena, eno; jezer, tavžent; dva jezera. — Jez, jaz, jest: ti (ta), ta, to. Sem — sim, sma — sme, boma — bodema, bova. Sprege loči tri: I. zdigavam; II. grizem; III. motim. Berž, taki; vunder, vonder. — Iz zmladletka im Frühlinge (mlado letje, sprotletje t. j. proti letje, spomlad, vuletje t. j. v' leto; s kaže zvezo s prejšnjim letnim časom str. 135); s kladvom, s pametjoj, njemi (str. 142). Dopršne in nedopršne glagole razpravlja vže po Kopitarju (str. 156. .) — K vzgledu: „Noben človek nima zróka se pred spovednikom (spovednitelom) svoje grehe spoznati báti, kajti on se né pred bogom, de vunder vse človečke dela pred njegovimi očmi razkrite ležijo, grešiti bal“ ima tole opazko: „Bevor ich noch gegenwärtige Grammatik zu schreiben anfang, wollte ich alle dergleichen Wörter in nik, als: vučnik, spovednik, odrešenik, u. d. gl. verwerfen, und die Ausgänge in nitel machen, denn der Ausgang in nik ist allzeit passiv und nicht activ; und also

bedeuten die Wörter vučnik, spovednik, odrešenik, Schüler, Beichtkind, der Erlöste, und nicht Lehrer, Beichtvater, und Erlöser, sondern diese Wörter heissen vučitel, spovednitel, odrešnitel; weil aber alle bisher geschriebenen Bücher Wörter nach der ersten Art haben, so wollte ich keine Revolution mit meinem Werke anfangen, bey einem künftigen Wörterbuche müssen aber dergleichen Wörter umschaffen werden (S. 171).“ — Wörter-Sammlung (179 — 194): Religion véra, véranstvo; Tröster odžalnik, poveselnik, rezveselnik; Judenthum židovstvo: turska, hajdovska vera; meša, krain. maša; Gedächtniss zapomnaj, zapomlaj; Emsigkeit marlivost, perzadlivost; Verführung zavod: Faulenzer vmajuh; Liederlicher Mensch nemarjak; fantič, pajbič, punca, divičtvo, ženkica itd. — Gespräche im Umgange zur Uibung im Slowenisch Reden, und zur Erhaltung der Geläufigkeit in der Slowenischen Sprache (195—236). Polsko delo. Živinska reja. Pčelarija. Preja (240). Kleines Wörterbuch mit einigen Wurzel-Abgeleiteten- und Zusammengesetzten Wörtern (241—319). — Na primer bodi:

„Pčelarija (Čbelarija, Čmelarija). Pčele ali čmele, nar skerblivejše stvári so dvoje sorte, domače ino divje, domače stanujejo v' volnjakih, divje pa v štorih, al pak v bednjih, to je, v votlem drévji. Kak berž z' zmládlétka toplo gračuje, se čbele iz pčeljakov podajo, ino išejo cvetejoče rože, po kérih vojsk zbirajo. Če polétji sonce prižága, rojijo se čbele, znaminja, da se bojo skoro rójile, je, da se čbele, kére se rojiti hočejo, tri, štiri, ali več dnov préje pred lukno čmeljakovo spravijo, z' včéra dolgo bernijo; tudi matica, kak eni pravijo, pred rojom popeva. Kadàr se čele rojijo, se preje nad čmeljakom veršijo, kak se dále podajo; de pa se oné ostanovijo, ino ne odletijo, se njim v zvonce zvoní, ali v druge réči klepeče, ali se z vòdoj poškraplajo. Če si je roj sedel, móre se on z nečím pokriti, da ga sonce ne dosegne, ino ne pretira; iz večera, po sončnem zahodi se ón v panj (v koš), kerí je z medom pomazan, spravla. Pčele nosijo sét, ino delajo piskriče na šest voglov, polnijo nje z medom; sétje (setovje) pri ognji rezpušeno da vojsk, iz kérega se sveče zlévajo, ino druge reči delajo. Iz meda se med (medica) kuha (238 — 239).“

Urban Jarnik, r. 11. maja 1784 na Potoce v Ziljski dolini duhovnije sv. Štefana, učil se v Celovcu, mašnik l. 1806., kaplan v Čanjčah, v Podkrnosu, v Celovcu, župnik v Šmihelu in naposled v Blatogradu, kjer je u. 11. jun. 1844.

Pisariti je jel Jarnik l. 1812 ter priobčevati svoje umotvore v vezani in nevezani, slovenski pa nemški besedi v domovinskem listu „Carinthia“ in poznej v „Kärntnerische Zeitschrift“. Delovanje njegovo, znamenito vzlasti v starinoslovji in v jezikoznanstvu, popisano je vže tu in tam. Dobro ga je ob kratkem opisal A. Janežič v „Vodnikovem Spomeniku“ l. 1859. str. 112—115; posebno na tanko pa prof. J. Scheinigg po zapuščini in v spomin njegove stoletnice v „Kresu“ III. IV. l. 1883. 4. Naštejejo naj se tukaj le njegova dela ter pokažejo po nekterih vzgledih. — Mej tiskanimi nahaja se:

1) Zbér lepih ukov za Slovensko Mladíno iz Némškiga ino Latinskiga prestavljenih, iz Staro-Slavenskiga ino Pemskiga preravnanih, nikoterih pa novo zloženih od U. J. V Celovcu, per Joanezu Leonu, Štamparju, 1814. 12. XII. 106. Po predgovoru „Na Bravca“ sledí „Kazavic“: Bučelica. Razgovor od žegnanih reči . . od Božjih potov . . Herkul na razpotju. Zvezdje. Basen. Fridolin, ali hod k-Fužini (Schiller). Nauki v podobah. Basni, ktere se Ezopu perpišejo. Iz Latinskiga, iz Pemskiga na sedajno Slovenščino — na Slovenji jezik preravnane. 100 Pemskih Pripovesti itd. — Na primer bodi iz „Predgovora“:

„Lubi rojak! treba je, mislim, de se kratko pogovarjava, prej ko tote bukvici bereš. V-njih ne boš našel le samo novih ino za žejo svoje duše veliko dobriga perdobivnih naukov, temóč tudi en nov pravopis (ortografijo), z-katerim si se more biti še malo

soznanil, doklér nimaš vsakdar priložnosti, nove v - Slovenjim jeziku na svetlobo dane bukvi dobiti ino brati, de bi zvedel, kako se sedaj pravopis Slovénski na bolši strán obračová. Nova v - Lublani v - letu 1808. od Gosp. Kopitarja na svetlobo dana Gramatika je nam v - našim jeziku en nov pot pokazala, kako bi mogli čisto Slovenščino pisati, govoriti, ino tako po malim se drugim Slovincam približovati. Bóg dal! de bi vsi pisarji njegove lepe opomene nasledovali. — V totej Gramatici najdeš in jaz pišem: dobro jutro nam. dobru jutru; dal, bil n. dav, biv; svét, réč n. svjet, rieč ali rič; Bog n. Bueg; klešče n. kleše; v - hiši n. v' hiši; dobrega, dobrej n. dobriga, dobri; ki, ka, ko; nebesa, okna n. nebesa itd. — Ohrani moj lubi Bravec! tote kratke opomene, ino dočakaj z meno v kratkim tejsti veselí čas, ko bojo visoko vučeni moži za vse Slovence k navadnim latinskim čerkam (puštabam) še druge Slovenskimu jeziku namerjene izumili, kakor je Slovenski Apostel ino Škof sveti Kiril k starim Gerkskim čerkam nove Slovenskim glasovam lastne izmislil, ino z temi za Slovence sveto pismo z pomočjo svojga bratra Metodija na njih materni jezik prestavil, ino sveto mešo Slovenji bral. Čakaj dotle, ino vidil boš več bukev na svetlobo priti, dokler se materni jezik vsako leto bolj čistil, trébil, ino poglajšal bode. To ti k - tvojmu veselju pové Tvoj prijatelj — Zložnik totih bukvic“. — Iz knjižice same:

Bučelica.

Bučel'ca délovna éréz polje bučí,

Brez dela neutrudna nikol ne sedí.

Z - bučenjam se vsede od cvétja na cvét,

Z - bučenjam polépsa nam stvarjeni svét itd.

Pa nektere iz Pemskih na Slovenske preravnane Pripovésti: „Brez mehirja plavati. Blagur ribam v vodi. Jaz gospod, ti gospod, kdo bode svinje pasel? Glad je osla gosti navučil. Kdor hoče biti per pokoju, perpravi se prej k boju. Kdor se z mečam obhoduje, se od meča poskoduje. Na jeziku nosi med, v sercu krije jed. Sneg v peči sušiti. Velike Gospode imej prijatele, al ne soséde. Kar mladi ne vejo, jim stari povejo.“

2) Sadje - Reja ali Navuk, kako se more prav lahko, ino v' kratkem času nikar ko veliko dobreh, ino zdraveh dreves podrediti, temóč tudi naržlahtnejši sadje zadobiti. Iz Niemškega v' Slovenji jezik prenešen, ino pomnožen. V' Celovcu 1817. Per J. Leonu, miestnemu Natiskavcu. 8. XVI. 96. — Sadjereja je dvojna: vsakdanja (I. razklad 1—54) ino izvumljena (II. razklad 54—96). Na razgled bodi:

„Besieda na kmete, ino na vsakega, ki le za štiri pedí zemle ima. Lubi moji ljudi! Kdo je med vami, kateri bi ne videv, ne očutiv, da njegove hišne potrebe od dnu do dnu rastejo? — Davki so povišani, posli so drajši; kovači, kolarji vse sorte delavci svoj zaslužik vzdigujejo; oblačilo, pijača, vse, kar potrebujete, na viš lieze; kamer so vaši očovi z eno petico prišli, vi še z rajnišam ne zajdete; z eno besiedo! vse kar za se, ali za svojo hišuvanje potrebujete, je dva- ali trikrat drajši, kaker je nekdeji bilo... — Kako morete prav lahko, v kratkem in tako reči zastojni ktiri rajniš perdobiti... To opravilo se lahko brez zamude vsega drugjega déla opravi, tudi brez škode drugeh dobičkov; še zemle ino skerbi ne potrebuje toliko, ino vender je še po velko krajeh le malo štimana — jaz menim Sadje - reja... Spravite se tedaj, lubi moji Slovenci na to opravilo, ko vam ga bom v teh bukvicah razkladav; pojte v svoje verte ino travnike obsaditi jih z sadunosnimi drevési; pa ravnajte tako, kaker se vam bo povédelo! — V teh bukvicah bote našli, kak' se vse to zgodí. Prav zvésti jih preberite, pa ohranite in bogajte tudi, kar bote brali. Ino čel v kakeh lietah se vaše hiše med lepo cvetečimi drevesi skrijejo; ino v jeseni veje od sadja potvarjene jemejo pokati; tedaj spomnite hvaležni na može, ktiri nam take bukvice pišejo, ino tak spomin je vsa plača, kar je za svoje delo želó.“

3) Molitne bukvice za otroke. V Celovcu 1817.

4) Jedro keršanskih resnic. Iz Nemškiga prestavil Urban Jarnik, Fajmošter v Némškim Š-Miheli. V Celovcu 1820, natisnil Antoni Gelb, Natiskavic. 8. 134. Vsebina je: I. Bog proti človeku (1—38); II. Človek proti Bogu (39—108); III. Kaj brumnosti v bran stoji, ino s-čém se more jej na pomoč priti (109—134). Kazavic, ktiri kaže glave ino verste svetiga pisma, iz ktiriga so resnice v teh bukvih po besédi zbrane. Pogrešbe.

5) Evangelji ino branje na vse nedéle ino svetke celega leta. V Celovcu 1811 (Šaf. 103).

6) Evangelji na posebne dneve svetega posta. V Celovcu 1821. (Šaf. 104).

7) V duhi katolške cerkve moleč Kristjan. Zložil je Firšt Alexander od Hohenlohe itd. Izbranje poglobitnejših molitev, tretjič iz perviga spisanja natisnjenih itd. sedaj pa preslovenjenih, ktirim se je na koncu mešna pésen perstavila. V Celovcu 1822. A. Gelb. 12. 96 (Šafařik 146. P. Dainko ABC. 5—7).

8) Kleine Sammlung solcher altslavischen Wörter, welche im heutigen windischen Dialecte noch kräftig fortleben. Ein Beytrag zur Kenntniss der alten hochslovenischen Büchersprache. Zusammengetragen und herausgegeben von U. J. Klagenfurt. A. Gelb 1822. 8. 79. — Namen in vzrok tej knjižici razodeva v besedah:

„Uiberall war man bemüht, die ältesten Denkmähler der jezt lebenden Sprachen aufzusuchen, um ihre Gestalt, die sie im Alterthume hatten, dem gegenwärtigen Zeitalter aufzuschliessen. Warum sollte dies nicht auch im Slavischen geschehen, welches schon im neunten Jahrhundert durch die Meisterhand des heil. Kyrill's klassische Form und Würde erhielt. In dieser alten Gestalt lebt die slavische Sprache noch heut zu Tage, durch traurige Schicksale vom Westen verdrängt, wo sie zuerst aufblühte, im europäischen Nord- und Südost als Kirchen- und als theologische Büchersprache fröhlich fort. Ihr so nahes Verhältniss mit dem Slavischen in Kärnten, Krain und Steyermark soll in dem vorliegenden kleinen Wörterverzeichnis zur Freude der Sprachgenossen aufgedeckt werden . . . Die Zahl der gesammelten Wörter hätte wohl stärker ausfallen müssen, wenn ich mir nicht vorgesetzt hätte, blos eine Probe über das Kirchen-Slavische mit Bezug auf die Karantanische Mundart zu liefern.“

9) Windische Sprachlehre v. O. Gutschmann. VI. Aufl. Klagenfurt bei F. v. Kleinmayr 1829. 8. 108.

10) Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart in Inner-Oesterreich. Nach verlässlichen Quellen bearbeitet von Urban Jarnik, landesfürstlichem Pfarrer zu Mossburg. Klagenfurt 1832. F. v. Kleinmayr. 8. XXII. 243. — „Vorerinnerung“ je spisal bil vže l. 1830, in ondi pravi:

„Vorliegende Arbeit, ein gedrängtes Wurzelwörterbuch, der slowenischen Mundart ist in dieser Form der erste, freilich noch unvollkommene, Versuch, die Wörter benannter Sprache in etymologische Ordnung zu bringen, und so, sowohl dem einheimischen als fremden Lehrling den Bau derselben aufzuschliessen, ihm die Erlernung zu erleichtern, als auch den Weg zur Vergleichung mit anderen verwandten Mundarten allmählig vorzubereiten; denn diese letztere Tendenz wird bei den neueren Philologen fast aller Dialekte mit ganz besonderer Aufmerksamkeit berücksichtigt, was in der Folge von grossem Nutzen werden kann“ itd. — Knjiga, znamenita v jezikoslovji, je vravnana po Dobrovskega osnovi, po glasovni sorodnosti, ktero je posnel tudi Metelko, in razlagujejo se korenike in debila v treh vrstah: I. Wurzelsylben mit einem (1—28), II. mit zwei (28—156), III. mit drei und mehr Grundlauten (157—240).

11) Dopis iz Koruške od Bratomira Dolinskoga (Ilirska Danica 1837. III. 8) z geslom: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas (Letopis Slov. Matice 1877 str. 149—159). — Ljubica (Nar. Pesn. Ilir. Stanko Vraz. 1839. str. 188). — Obraz slovenskoga narečja u Koruškoj. Od Urbana Jarnika. S uvodom i opazkami od St. Vraza (Kolo. I. 1842. str. 41—57). Na primer 'Jdi:

„Značaj sadašnjega slovenskega jezika istina Bog takov je, da Dobrovski primoran bude postaviti ga s ruskim, sàrbskim i hàrvatskim u jednu istu glavnu vàrstu. Nu sasvim time još i dan danas nosi na licu pečat, po kom sudeći uvidjamo, da mora da je bio nêgda u prastaro vrême u bližnjem savezu sa sêvero-zapadnimi narêčji poljskim i českim. Zato i dan danas jezikoslovac, koj hoće, da iztraži to narêčje, nemože sasvim dobro uspêti, ako pri svom poslu neobrati očiuh i na česko i na poljsko sa svojimi podnarêčji. Istina, to je narêčje dobilo mnogo gledec na blagoglasje, odkako ga je vrême odcépilo sileno od sêvero-zapadnih Slavenah i približilo užje dolnoj jednokàrвної bratji: nu opet moramo priznati, da je pri tom i mnogo izgubilo, najpače onu jakost u izrazu, kojom se ponose naša sêverna bratja Česi i Poljaci. — Znaci slovenskoga narêčja u obće. Razlike slovenskoga u današnjoj Koruškoj . . Razrêčja (Junsko. Rožansko. Ziljsko).“

Netiskani so ostali Jarnikovi spisi na pr.:

a) Bildung des Zeitwortes. Ein Versuch nach Dobrowsky's Methode — z geslom: Inventis facile est addere. — b) Die ersten Herzoge Kàrntens oder kurzgefasste Geschichte der Bekehrung der Karantaner Slaven und der Gründung des Herzogstuhles. Nach alten Quellen bearbeitet von U. J. Pfarrer zu St. Michael am Salfelde (1826). — c) Nemško-slovenski . . , nemško-slovensko-latinski . . , nemško-slovenski slovar v odlomkih — Deutsch-wind. Wörterbuch (Šaf. 70). — d) Sammlung der Wurzelwörter in den slawischen Mundarten mit einigen wichtigen Stammwörtern. — e) Sammlung fremder Wörter, die in den slaw. Mundarten als nothwendig (eigene Namen der Völker, Personen, Länder, Berge, Flüsse u. dgl.) oder mit geringer Veränderung aufgenommen, wie auch solcher, die durch wechselseitige Revision und Aufnahme der einheimischen gut gebildeten Wörter entbehrlich werden können. — f) Nevarnosti mladih ludi ali kratki Navuk, kako se imajo otroci ino mladenči pred nesrečo varovati. Eno preslovenjenje iz Nemškiga jezika skoz rajn. visoko vredniga Gosp. J. Japelna Korarja v Celovcu, sedaj pa pregledano ino po novim pravopisu preravnano od U. J. — g) Vergleichung des polnischen Rhinesmus (e, ie, a, ia) mit ähnlichen Wurzellauten der slavischen Mundarten. — h) Gebäude des lateinischen und slavischen Verbuns in seiner fortlaufenden Harmonie dargestellt. — i) Pisma do Vodnika, Slomšeka, St. Vraza, Sreznjevskega, Metelka, Primica, Kopitarja itd. itd. —

„Smelo moremo trditi, da ga ni slovstvenega dogodka sploh, za ktereга bi se ne bil Jarnik zanimal ali ne bil njemu sodelavec: Slovnica Dobrovskega in Metelkova, brizinski spomeniki, abecedna vojska, slovenski slovar, Kranjska Čbelica (II—IV.), ilirstvo, narodno blago, ethnografija in stara zgodovina slavnega Gorotana in še druga vprašanja manje važnosti pričajo nam jasno o njegovej marljivosti in vsestranskej naobraženosti! . . . Jarnika imamo torej staviti med probuditelje Slovencev in vzlasti koroških Slovencev. On nam naj bode zgled, ki nas navdušuje za domačo stvar. Kot pesnik podal je rojakom svoje mnogotere pesme in predstavljaj druge iz nemškega; spisaval je prostemu národu pobožne in podučne knjige; trudil se je kot filolog na znanstvenem polji, da se uravná slovenski pismeni jezik po zdravih načelih in da se očisti materinščina tujih izrazov; sestavljaj je obširne slovarje; opisal nam je kot zgodovinar ono slavno dobo kralja Sama in pokristjanjenje Gorotana; razkril je svojim rojakom s silo naravnih zakonov

napredujočo germanizacijo na Koroškem; bil je marljiv nabiratelj narodnega blaga in ustanovitelj slovenskega narečjeslovja; končno izvrsten narodni pedagog in duhovnik po volji božje itd. (Kres III. IV. — cf. Jezičnik IX. XV.)“ — Na primer bodi le še:

Moj sedANJI kraj.

Za herbtom je skalna gora
Pravi se Kernos pri nas,
Je za Špice 'na podpora
In za pevca pa Parnas.

Spodaj zvira Hippokrene
Čisti zvirk za pevce vse,
Belkaste on pluje pene
Umnost pev'c iz njega p'je.

Tuki društvo Muz stanuje,
Gracije se sučejo;
Sam Apollo tu kraljuje,
Njega citre slišimo.

Na Slovence.

— — — — —
— — — — —

Tudi modrica slovenska
Zvupa se perpevlati;
Njej prijazna grata nemška,
Sesterno per njej sedi.

Zarja lepa se razliva
Čez slovenji Goratan,
Zbuja dremanje častliva,
Oznanjuje svetli dan.

Slava bode spet slovela,
Ki Slovencem da ime;
Po deželah se raznela,
Perdobila češčenje!

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

(Dalje.)

Josip Ogrinec.*)

(Glej 22. berilno vajo: „Strnéno polje.“)

Josip Ogrinec se je rodil v 5. dan aprila 1844. l. v Podgorji pri Kameniku na Gorenjskem. Latinske šole je izvršil v Ljubljani, ter se je potem na vseučilišči v Zagrebu učil pravoslovja. L. 1866. pa otide na vseučilišče na Dunaj, kjer se je učil naravoslovja, ker se je bil namenil, da postane profesor. L. 1872. dobí začasno učiteljsko službo na gimnaziji v Novem Mestu na Dolenjskem, a užé drugo leto pride v enaki lastnosti na gimnazijo v Vinkovce na Hrvatsko, kjer dobí 1878. l. stalno učiteljsko službo. Žalibog, ni dolgo užival dobrote svoje službe; umrl je v 13. dan maja 1879. l. še le 35 let star.

V Ogrinci smo izgubili Slovenci rodoljubnega, pridnega in spretnega slovenskega pisatelja. Akopram je moral v dijaških svojih letih mnogo trpeti radi uboštva, vender počel je bil užé celó mlad z veliko marljivostjo in vztrajnostjo delovati v blaginjo milemu svojemu národu. Svoje spise je priobčeval po različnih časopisih in društvih; posebno sloví zaradi svojih „obrazov iz narave“, katere je priobčeval po „Glasniku“ (1868. l.) in po „Dunajskem Zvonu“ (1870. l.). Naravo-opisni njegovi sestavki so tako izvrstni, da boljših do zdaj ni spisal noben Slovenec! Spisal je tudi izvirno gledališko igro „V Ljubljano jo dajmo“, „Kje je meja? dalje povest „Solnce in senca“, „Vojni-mir“ in še mnogo družega.

*) Sledeča razprava je zadnjič po naključji izostala. Slediti bi morala takoj razpravi o „Franklinu in Lesarji“. *Pis.*

Naša dolžnost je, da se spominjamo prerano umrlega, rodoljubnega in marljivega pisatelja, Josipa Ogrinca!

J. P i n t a r.

(Glej 43. berilno vajo: „Pozdravljam, domovina, te!“)

Josip Pintar se je rodil v 9. dan februarja 1860. l. v Pilštanji na Štajerskem. Šolal se je domá, v Celji in v Ljubljani. Dognavši učiteljišče, učiteljeval je v Sromljah pri Brežicah na Štajerskem pet let; a zdaj slušbuje v Koprivnici v Kozjanskem okraji.

Josip Pintar se pečá užé od svojega 13. leta s pesnikovanjem. Njegove pesnice so natisnjene v „Zvonu“, „Popotniku“, „Vrtcu“ in „Slavčku“. Pisateljsko imé mu je „Savo Zoran“.

A. p l. H u m b o l d t.

(Glej 55. berilno vajo: „Živalsko življenje po stepi južno-amerikanskej“.)

Izboren nemški pisatelj in največji natoroznanec svojega časa je bil Aleksander plemeniti Humboldt. Rodil se je 1769. l. v Berolinu, ter baš tukaj umrl 1859. l. Prepotoval je Evropo in tropično Ameriko. Pet let je živel v Ameriki ter gojil natoroznanske vede. Kasneje je potoval po Sibiriji in ob Kaspiškem morji. Slavno delo njegovo je „Kosmos“, knjiga, v kateri vsestransko opisuje prepotovani svet. Knjiga le-ta je prevedena skoro v vse jezike omikanih národov. Humboldt je pisal kaj lepo nemščino ter nazivljejo ga „kneza prirodoznancev“.

Fr. H a u p t m a n n.

(Glej 65. berilno vajo: „Občujoče posode“.)

Jako delaven mož na prirodoslovnem polji je Fran Hauptmann, zdaj profesor na učiteljiškem izobraževališči v Gradci na Štajerskem. Rodil se je v 2. dan marcija 1847. l. pri Sv. Križi nad Mariborom. V našem berilu se nahaja več Hauptmann-ovih prirodoslovnih sestavkov. Spisal je tudi „Fiziko za ljudske šole“ ter sodeluje marljivo pri „Kresu“, listu, ki izhaja v Celovci.

Fr. P o v š è.

(Glej 99. berilno vajo: „Pogozdovanje“.)

Velik prijatelj kmetijstva je Fran Povšè. Rodil se je 1. januvárja 1845. l. v Kresniških Poljanah za Faro na Kranjskem. V šolo je hodil najpreje v Ljubljani, kjer je tudi gimnazijo dovršil. Potem se je šel učiti kmetijstva v ogrski Stari Grad (Altenburg) na tamošnje višje kmetijsko šolo. Izurivši se v kmetijstvu pride 1869. l. za učitelja na kmetijsko šolo v Gorico (na Primorskem), kjer deluje še zdaj in sicer kakor vodja tega zavoda.

Fran Povšè ni le izboren učitelj, nego tudi vrlo marljiv in zaslužen kmetijski pisatelj. Najimenitnejše njegovo delo je „Umni kmetovalec“, knjiga imajoča tri zvezke in ki jo je izdala družba sv. Mohora 1875. l. Vrh tega je Povšè uredoval „Slovenskega Gospodarja“ skozi 15 let, ter od nekdanj marljivo sodeluje tudi pri „Novicah“.

Povšè je mož blagega srca. Slovenci na Goriškem so vrlemu možu skazali zaupanje s tem, da so ga volili deželnim poslancem, ter ga tudi v družih ozirih odlikovali. A Povšè-tove zasluge je priznal tudi naš vladar, podelivši mu zlati križ s krono.

F. K o č e v a r.

(Glej 100. berilno vajo: „Les“.)

Ferdo Kočevár je bil računarsk uradnik v Zagrebu. Porodil se je v Žavci na Štajerskem 1834. l. ter umrl v Gradci 1878. l. Najimenitniše njegovo delo je „Kupčija

in obrtnija“; knjiga, katero je izdala družba sv. Mohora. Tudi v našem berilu je nekaj njegovih sestavkov.

Friderik Müller.

(Glej 102. berilno vajo: „Nauki za kmetovalca“.)

Friderik Müller je nemški pisatelj, porojen 1823. l. Berilna ta vaja je torej le poslovenjena.

J. Bolle.

(Glej 119. berilno vajo: „Pravilna sviloreja“.)

J. Bolle je rodom Lah, porojen v Trstu 1850. l. Zdaj je učitelj na kmetijski šoli v Gorici. On piše izvirno laški ter se njega sestavki le poslovenjujejo.

J. Woldřich.

(Glej 145. berilno vajo: „Hranitba“.)

Woldřich (izgovori: „Voldrič“) je zdravnik in nemšk pisatelj živeč na Dunaji. Njegovo „Somatologijo“ (t. j. nauk o človeškem telesu) je poslovenil profesor Fran Erjavec in se zdaj ta knjiga tudi rabi v slovenskih srednjih šolah.

Dr. G. Ipavec.

(Glej 146. berilno vajo: „Domača lekarna“.)

Doktor Gustav Ipavec je zdravnik v Št. Jurji na spodnjem Štajerskem; porojen je 1831. l. On sloví tudi kot slovensk skladatelj. Tudi za šolsko mladino je uglasbil nekaj pesmic; n. pr. „Plevica“, „Predica“, in dr. (Konec prih.)

Iz šole za šolo.*)

Naloge v izobražbo prostih stavek.

(Sestavil **Fran Jamšek**.)

(Dalje.)

3.

— nismo vojaki. — niste gospodinje. — so domoljubi. — niso sužinje. — ni slepar. — je radodarnik. — je dobrotnica. — ni umetelnik, je bil modrijan. — niso Evropljani. — je moj dom. — moja domovina. — ni moja očetnjava. — sosedna država. — zidar. — tesar. — lončar. — usnjar. — krčmar. — trgovec. — načelnik krajnega šolskega sveta. — c. kr. okrajni šolski nadzornik. — c. kr. deželni šolski nadzornik. — c. kr. okrajni sodnik. — c. kr. notar (belježnik). — c. kr. okrajni glavar. — deželni poglavar. — cesarski namestnik. — deželni poslanec. — imenuje se domači pešpolk štev. (?). — mejna grofija. — vojvodina. — nadvojvodina. — poknežena grofija. — knježevina. — kraljevina. — država. — državni poslanec. — ljudovlada. — je najmanjši del zemlje. — prikazen. — je pradam (prvotni dom) Habsburžanov. — sveta dežela. — je srbski kralj. — je nemški cesar. — je naš prestolonaslednik. — je grb našega cesarstva. — je moj bližnji. — gospodar vseh stvari. — so naš pravi dom.

Dovršitev.

Mi nismo vojaki. Ve niste gospodinje. Oni so domoljubi. — — — — Nebesa so naš pravi dom.

*) V 1. dovrš. II. nal. na str. 62. beri nam. čevljar je rokodelc: Tomaž je čevljar.

III.

Zapiši k sledečim osebkom lične dopovedke na vprašanje: kakšna ali čegava je, ali ni oseba ali reč!

1.

Jaz sem —. Ti nisi —. On je —. Ona ni —. Ono je —. Dedek so —. Zibeljka je —. Ura ni —. Hišica je —. Palača je —. Srajca ni —. Kos ni —. Detelja je —. Detal —. Grlica —. Pomeranča —. Vrtnica —. Višnja ni —. Rrja —. Češplja (sliva) —. Krt ni —. Srna ni —. Polž ni —. Noč ni —. Britev ni —. Led —. Studenčnica —. Toplična —. Krop —. Žrjavica —. Centimeter —. Kilo-meter —. Denar —. Duša ni —. Svet ni —. Cesta je —. Brv je —. Deblo —. Las —. Planina —. Grič —. Pes —. Bogatinec —. Siromak —. Ptiček —. Pogorelec —. Zlatica ni —. Zamurec je —. Perje ni —. Svinec ni —. Slepár ni —. Belouška ni —. Pelin je —. Mleko je —. Olje je —. Lice je —. Kislica je —. Žalost —. Spanje —. Življenje —.

Izvršitev.

Jaz sem mlad. Ti nisi star. On je sosedov. — — — — — Življenje je prijetno.

2.

Midva sva —. Vidva nista —. (Medve sve —. Vedve niste —.) Ona sta —. (Onidve niste —.) Golobanj —. Mušnica (steklica) —. Mah ni —. Hren —. Sol —. Žeplo —. Apno —. Ovca —. Volk ni —. Gad —. Vino —. Zlato —. Živo srebro ni —. Srebro —. Premog ni —. Cinober je —. Slatina —. Morje —. Strd —. Petrolej ni —. Kvadrat je —. Krog —. Kocka —. Cerkev —. Monštranca —. Zastava —. Planota —. Soba ni —. Dežela —. Sveča —. Reka —. Lisček —. Zvonjenje —. Petje —. Zdravilo —. Galun —. Kožuh —. Zrnje —. Jež je —. Jutro —. Šiba —. Sanj (sanje) je —. Čas —. Srce —. Oko —. Čelo —. Lasje so —. Zobje so —. Zrak —. Povest —. Uganka —. Pregovor —. Pesen —. Pesnik —. Kavkaz —. Mongol —. Indijan —. Malajec —. Etijop —. Bog je —.

Izvršitev.

Midva sva zdrava. Vidva sta delavna. (Medve sve teši.) — — — — — Bog je najdobrotljiviši.

IV.

Na mesta pomišljajev napiši k naslednjim trdilnim in nikalnim dopovedkom vjemajoče se osebke! (Spodnji oddelek po 1., gorenji oddelek po 3 stavke z ozirom na spol.)

1.

— ni slep, a, o. — je visok, a, o. — dolg, a, o. — globok, a, o. — velik, a, o. — črn, a, o. — svetel, a, o. — drag, a, o. — bled, a, o. — rudeč, a, e. — zelen, a, o. — moder (play), a, o. — čuden, a, o. — ni lep, a, o. — je prelep (krasen), a, o. — je koristen, a, o. — okrogel, a, o. — ni dober, a, o. — podolgovat, a, o. — tenek, a, o. — ni rodoviten, a, o. — je dolg in širok, a, o. — je dolg, širok in visok, a, o. — je dolg, širok in globok, a, o. — je poln, a, o. — je belo, potem zeleno, potem rudeče in sladko. — je ali belo, rudeče ali pa rumeno. — ni pisan, a, o. — je ali zlato, ali pa srebrno. — ni zvest, a, o. — je očetov, a, o. — je božji, a, e.

Izvršitev.

a) (Oddelek prvi.)

Krt ni slep. Gospod je visok. Železnica je dolga. — — — — — Delo je božje.

b) (Oddelek drugi.)

Slepič ni slep. Beračica ni slepa. Oko ni slepo. Most je visok. Gora je visoka. Drevo je visoko. — — — — — Svetnik je božji. Cerkev je božja. Imé je božje.

2.

— je zlat, a, o. — železen, a, o. — lesen, a, o. — usnjat, a, o. — glinast, a, o. — platnen, a, o. — ni kovinast, a, o. — je domač, a, e. — občinsk, a, o. — cesarsko-kraljev, a, o. — bratov, a, o. — materin, a, o. — večer, a, o. — star, a, o. — mičen, a, o. — ni prijeten, a, o. — razločen, a, o. — šumeč, a, e. — gluh, a, o. — viharen, a, o. — dišeč, a, e. — zopern, a, o. — gnjusen, a, o. — hud, a, o (za nos). — ali sladek, ali pa kisel, a, o. — je sočnat, a, o. — oljnat, a, o. — vpijanljiv, a, o. — meden, a, o. — grenek, a, o. — skominast, a, o. — ni slan, a, o. — ni užiten, a, o. — trd, a, o. — mehek, a, o. — moker, a, o. — žlahten (plemenit), a, o. — surov (nezarobljen), a, o. — učen, a, o. — marljiv, a, o. — milosrčen, a, o. — previden, a, o. — strupen, a, o. — pohleven, a, o. — blag, a, o. — premožen, a, o. — mogočen, a, o. — vsemogočen.

Izvršitev.

a) (Razdelek spodnji.)

Kupa je zlata. Hlapon je železen. Ladja je lesena. — — — — — Bog je vsemogočen.

b) (Razdelek gorenji.)

Cekin je zlat. Veržica je zlata. Solnce je zlato. Čoln je železen. Peč je železna. Kolo je železno. Hlev je lesen. Noga je lesena. Toporišče je leseno. — — — — — Stvarnik je vsemogočen. (Dalje prihodnjič.)

Deželna učiteljska konferencija in razstava učil v Gorici.

(Po poročilu razstavnega odbora.)

Mej pomočke, s katerimi se izobraževanje ljudskih učiteljev nadaljuje in pospešuje, štejejo se tudi deželne učiteljske konferencije pod predsedništvom deželnega šolskega nadzornika. Po l. 1883. popravljenem §. 46. državne ljudsko-šolske postave od 14. maja 1869. l. in po ministerstvenih ukazih od 8. maja 1872 §. 11 in 8. junija 1883. l. št. 10618, s katerim poslednjim se postava od 2. maja 1883. l. izvršuje, imajo se deželne konferencije sklicevati vsako šesto leto. (Popred so se sklicavale vsako 3. leto.) Z vsako tako konferencijo se združi — če je mogoče — razstava učnih pomočkov. (§. 12. min. ukaza od 8. maja 1872. l.)

Prva dež. šolska konferencija in prva učna razstava v Gorici ste bili 1875. l. meseca oktobra. Iz raznih vzrokov ni bilo potem več dež. uč. konferencije do lanskega leta. V 3. dan aprila s št. 129 je pa c. k. dež. šolski svet okrajnim šolskim svetom naznanil, da bode meseca septembra dež. konferencija z učno razstavo, ter povabil jih, da naj najprej v okrajnih šol. konferencijah volijo poslance za dež.

konferencijo, in sicer okraji Goriško-okolični in Gradiščanski po 3, Tominski, Sežanski in Goriško-mestni pa po 2 poslanca; potem, da naj bi iz svojih zalogov kaj donesli k stroškom za deželno učno razstavo. Vsi okrajni sveti so radovoljno sklenili po svoji moči pripomagati k napravi te razstave. Odločili so v ta namen: Goriško-okolični, Gradiščanski in Goriško-mestni vsak 50 gold., Tominski in Sežanski pa vsak 30 gold.

Meseca maja preteč. l. je deželni šolski nadzornik gosp. vitez A. Klodič-Sabladoski v prvo sklical razstavni odbor, ki ga je bil izvolil deželni šolski svet za pripravljanje dež. konferencije in razstave. V tem odboru so p. n. gg. vit. Klodič, šolski svetovalec, ravnatelj E. Schreiber, dež. šol. sveta ud profesor Andr. Marušič, mestno-okrajni nadzornik prof. Jos. Culot in Goriško-okolični okr. nadzornik prof. Fr. Vodopivec. Posvetoval se je odbor v prvi svoji seji o instrukciji za razstavo, katero je dež. šol. svet 5. junija t. l. šte. 336 po okrajnih šolskih svetih razposlal vsem šolam in nekaterim založnikom.

Začetek dež. konferencije je dež. šol. svet z razpisom od 6. avgusta t. l. št. 713. iz važnih vzrokov z dné 18. na 25. dan septembra prestavil.

Razstavi namenjene zneske so okrajni šolski sveti po naročilu dež. šolskega sveta 20. avgusta 1884 pošiljali naravnost razstavnega odbora udu gosp. nadzorniku Fr. Vodopivec-u. In potem, ko je dež. šol. svet dné 23. avgusta preteč. l. rešil razstavnikom njihova naznanila, začelo je prihajati blago od vseh strani in množilo se je tem bolj, čem bolj se je bližal dan razstave. Dné 11. septembra bilo je malo da ne užé vse skupaj, razstavljenega pa še nič in tudi razstavni prostori ne še izpraznjeni. V 8 dnéh se je 5 šolskih sob v II. nadstropji Werdenberškega poslopja izpremenilo v toliko čednih razstavníc. Storila sta to um in roka spretnega uredovalca tacih razstav, gosp. nadzornika Vodopivec-a, kateri je tudi užé 1875. l. razstavo uredil. Ženska ročna dela so pod vodstvom vadnične učiteljice gospodične Elodije Roze Waller razstavljale gospodične učiteljice: Fabijani Pavla in Olga, Bregant Marija, Merlo, Pajer, Medeotti, Simonis, gospa Fonzari-Milost i. dr. Sodelovali so tudi še pri razstavljanji drugih reči pod vodstvom gosp. nadzornika Vodopivca gg. učitelji tukajšnje deške vadnice: voditelj A. Hribar, Humar Val., Kuršen Al., Fr. Sivec, Skubin Ant., Dittrich Vinc., potem Komavec Ant. iz Pevme in Henr. Leban iz Plavi. Kar je bilo došlo iz Gradiščanskega okraja, uredil je okrajni nadzornik gosp. Pich sè svojimi učiteljicami; svilorejsko razstavo pa ravnatelj gosp. Bolle sè svojim osebjem. Med razstavljanjem se je pokazala potreba, prirediti še troje drugih sob. Po sredi sob in ob straneh bilo je postavljenih 41 velic in 28 manjših miz; drugi 2 prav veliki, po 2 m. široki in 8 m. dolgi, bili ste sestavljeni iz desk; bilo je pa treba tudi še zložiti mnogo polic in miz za silo. Vse mize so bile z belim platnom ovite in z rudečimi pasovi okinčane pa s temnim platnom pognene. Platna se je potrebovalo 800 m. Za vse te priprave in naprave je skrbel tudi gosp. nadzornik Vodopivec.

Razstave se je udeležilo — izvzemši dvojce vnanjih šol in dvojce vnanjih gospodov — 159 šol s pisanjem, 137 z risanjem in 84 šol z ročnimi deli, 7 otročjih vrtov, 34 učiteljev in 18 drugih razstavcev z Goriškega. Vseh razstavcev vkup je bilo 223.

Razstavljene pa so bile raznotere reči tako-le:

V I. sobi (pri stopnjicah) po gosp. Hölzel-nu — založniku z Dunaja — razstavljeni zemljevidi in druga učila; — načrti novejših šolskih poslopij v Goriškem in Tominskem šolskem okraji in vzgledni načrti dež. šol. sveta; pisarije in risarije c. k. mornarske dekliske meščanske šole v Pulji in c. k. državne dekliske šole v Trstu (ki ste bili edini vnanji šoli); na sredi te sobe pa je stal telurij, ki ga je naredil ravnatelj omenjene Puljske šole.

V II. sobi (tik une) so bila ročna dela Gradiščanskega okraja in risarije nadaljevalnih tečajev tega okraja.

V III. sobi (t. j. prvi na dolgem hodniku) ročna dela Tominskega, Goriško-okoličnega in Sežanskega okraja in pa pisanja in risarije vseh šol vse dežele.

Vsled instrukcije dež. šol. sveta je bila poslala vsaka šola pisanje in risarije samo 4 učencev poslednjega šolskega leta, in sicer, enega s „prav dobrim“, enega z „dobrim“ enega sè „srednjim“ in enega z „nezadostnim“ klasifikacijskim redom. Zraven učenčevega imena je bilo na vsaki knjižici zapisano, kdaj je rojen, koliko let v šolo hodi, bil je red njegov in podpis dotične šole voditelja in učitelja. Spisi in risarije so bili vloženi v enolične podloge, na katerih je bila zapisana šola in koliko razredov šteje. Bile so po abecednem redu razvrstene vse enorazrednice, za njimi dvorazrednice, tri-razrednice itd., vsacega okraja posebej. Izmej ročnih del bila je poslala vsaka šola vse izdelke, ki so jih izdelale v tem letu 3 učenke vsacega šolskega leta in sicer ene učenke s klasifikacijskim redom „prav dobro“, ene z redom „dobro“ in ene s klasifikacijo „srednje“. Razviden je bil iz tega učni načrt kakor tudi napredek šole same. Na vsakem izdelku je bil pripet listek — italijanski, ali slovenski (po učenem jeziku dotične šole) — na katerega je zapisala dotična deklica svoj rojstni dan, in koliko let se uči ročnih del; sopolpisala sta tudi voditelj šole in dotična učiteljica, pa sredi listka, dotični red.

Dela so bila razstavljena od vsacega okraja posebej, šole po abecednem redu in vsake šole po šolskih letih. Tako se je koj iztaknilo delo te ali te šole.

Tu so bili tudi okusno razstavljeni izdelki otročjih vrtov.

V IV. sobi so bila razstavljena a) ročna dela mesta Goriškega, izdelki učiteljev in učiteljic pa c. k. založništva šolskih bukev.

V V. sobi je razstavil tukajšnji knjigotržec Ferd. Wokulat učila za ljudske in meščanske šole in nadaljevalne tečaje po skupinah; dalje vso literaturo spadajočo v obseg ljudskega šolstva razvrsteno tako-le: zbirka ljudskih šolskih knjižnic za italijanske, slovenske in nemške šole; priročna biblioteka za ljudske učitelje, in okrajni učiteljski biblioteki primerna dela. — Na drugi strani je razstavil tukajšnji trgovec Coppagg jako okusno vse priprave in česar treba za pisanje in risanje učencem ljudskih in meščanskih šol.

V VI. in VII. sobi — obširni dvorani 15 m. dolgi in 7½ m. široki — so bili razstavljeni vsi aparati, vse priprave in naprave pa zbirke i. dr. tukajšnjega svilorejskega in vinorejskega poskuševališča — edinega tacega zavoda v avstrijsko-ogrski državi. Te reči so jako važne in mikavne za vsacega, posebnost pa zanimajo svilo- in vinorejce kakor tudi učitelje.

V VIII. sobi, pri tleh (v telovadnici), bila je razstavljena šolska oprava, bilo je telovadsko orodje in — kot dopolnitev razstave — bila so ona učila za ljudske šole, katerih ni bilo v zgornjih sobah.

Ko je bilo vse razstavljeno, določil je razstavni odbor (23. sept. 1884) primerne napise v treh jezikih, in sicer tako, da je učni jezik postavljen na 1., drugi deželni na 3. mesto, nemški pa v sredo. V tej seji se je tudi določil nadaljni red in preskrbelo se vse, kar se je zdelo potrebno za razstavne dni. Šla je tudi prošnja do c. k. dež. šolskega sveta, da bi dovolil naložiti vstopnino, da bi se vzdrževal boljši red.

V 25. dan sept. pr. l. ob 9. uri dopoludne se je svečano pričela II. deželna učiteljska konferencija Goriška v primerno za to napravljene sobi Werdenberškega poslopja pri tleh. Spredej — proti občinstvu obrnjeni — so sedeli deležniki konference, p. n. gg. nadzorniki in učitelji — poslanci šolskih okrajev; sredi njih na odru

je stal gosp. vitez Klodič. Na čelu mnogih odličnih gostov — zastopnikov cerkve, deže, Goriškega mesta, c. k. dež. šol. sveta, c. k. okrajnega glavarstva, c. k. okrožne sodnije, ravnateljev srednjih šol, in prepolne sobane učiteljev, učiteljic in druge gospode, zraven preč. gosp. knezoškofa dr. Alojzija Zorn-a — in deželnega glavarja prevzv. gosp. Fr. grofa Coronini-a je sedel prevzv. gosp. Sisini baron De Pretis, c. k. prim. l.ski namestnik. Gosp. dež. šol. nadzornik vitez Klodič je imel troje ogovorov v nemškem, slovenskem in italijanskem jeziku.

(Dalje prihodnjič.)

D o p i s i.

Iz Prage. Odlikovanje zaslužnemu pedagogu J. L. Mašekcu praznovalo se je tū 21. preteč. m. s svečano besedo z naslovom »Mašekov večer«. Bog živi še mnogo leta vrlega, velezaslužnega pedagoga in širitelja vzajemnosti slovanske mej učiteljstvom!

Z Dunaja. Dunajsko učiteljsko društvo »Diesterweg« je sklenilo, da odpošlje do ministerstva za uk. peticijo, v kateri se bode zaradi pedagogijskih in drugih ozirov prosilo, da se prekliče §. 24. šolskega in učnega reda, kateri v šoli prepoveduje telesno pokorilo. — Naš pregovor »Šiba novo mašo poje«, ni prazen.

S Koroškega. Jedino glasilo koroških učiteljev, »Pädagogische Stimmen« jenjalo je izhajati užé s početkom tekočega šolskega leta, meseca septembra preteč. l. bajé vsled pomanjkanja materialne denarne podpore. Zdaj tedaj vse spí — sladko zimsko spanje. — Bog vé, kaj nam prinese prihodnje šolsko leto, — ali se čili udje poprimó novega dela, — kaj, ko bi nas iznenadili sè slovenskim listom! — Oj, kak prazen up! Preledéno je še tū v srcih nekaterih učiteljev, pa saj, ko bi tudi topleje bilo, rodilo bi le cvetje, koje bi toliko žalostneje poginiti moralo — v ledeni okolici!

Z novim letom 1885. izšel je imenik koroških učiteljev in učiteljic; izdál ga je učitelj Kreutzer od Sv. Mohorja v Zilski dolini. Stane 1 gold.

V 13. dan novembra preteč. l. imeli smo okrajno učit. konferencijo in sicer kakor vlani v Podklostru. Naš »Loosthema« se je glasil: Wie soll der Leseunterricht auf der Mittel- und Oberstufe d. Volksschule ertheilt werden? Izžrebán je bil gosp. Lassnig iz Kokovega (Goggau). Nadalje govoril je gosp. okrajni nadzornik Valentinič o novem Abecedniku, ki ga je opisal Celovski učitelj gosp. Karol Preschern — in se letos rabi v mešanih šolah. Dosta boljši je, nego stari — a nahaja se več pomot (jezikovnih) v njem. Pri nas na dvorazrednici je v prvem razredu učni jezik slovenski — v drugem pa užé nemški. V naši bližini je dvorazredna šola — a ima 3 učitelje. Tretji učitelj ne zná niti besedice slovenski — ali vsaj takó trdi, in ta poučuje nekov 3. razred, a le v nemškem jeziku. Tudi drugód po Slovenskem čujejo se enaki glasovi. Bog nam daj kmalu boljše čase!

S Tolminskega *). — Tužna vest, da je blagi učitelj Šekli umrl, morala je vsacega ganiti, da se je globoko zamislil, kot jaz. Ker je že poslednja »Soča« omenila, kakó značajan in svojim kolegom priljubljen je bil Šekli, hočem opisati le misli, ki so se zbudile v meni o tej žalostni vesti.

»Edinost« piše, da je Š. četrti njegovih sošolcev, ki se je moral prerano preseliti v večnost. To gotovo ni le slučaj, niti navadna umrljivost, da so v tako kratkem času umrli 4 učitelji, katerih telesne moči so imele biti prav zdaj najbolj razvite in ukrepljene, marveč podlegli so svojemu pretežavnemu poslovanju, in podlegali bodo, kakor se kaže, učitelji zaporodoma, dokler se njih sedanjí položaj ne izboljša. Sosebno položaj tolminskih učiteljev in učiteljic je v tem oziru zeló ozbiljen. Že čez 4 leta, odkar se namreč poučuje po sedanjih učnih načrtih in so se učiteljem pomnožile vsakdanje šolske ure že z nadaljevalnim tečajem, sta v našem okraji skoro vedno po 2 učitelja ali učiteljici bolni, da ne moreti opravljati službe; mnogo jih pa tako boleha, da le s težavo opravljajo svoj posel in ga morajo pogostoma opuščati; a prav zdrav in da bi v poslednjih 4 letih ne bil obolel, je le malokater. To pa ni čudo, saj v sili se še železo zvije in zlomi.

Vsak stan ima sicer in občuti svoje skrbí in težave; a toliko jih gotovo nima nijeden, ko učiteljski. Ako bi bilo otroke v šoli samo brati, pisati in računati (ali prav za prav le učiti,

*) Ta dopis ponatisnili smo po »Soči« zato, ker naše zdanje učiteljske razmere res prav živo označuje.

kakor ljudje mislijo), bi učiteljski stan res ne bil tolikanj težaven; a kdor razume sedanje učne načrte in pogleda »Šolska sporočila«, ta lahko izprevidi, da se od učitelja in šole ne zahteva le to, kar je mogoče, marveč vse tisto, kar je vsakemu stanu potrebno in koristno. Da učitelj tem zahtevam zadostuje, ni le po 5½ ur na dan v šoli, marveč se mora najmanj še po 2 uri na dan doma za poučevanje pripravljati in učencem naloge popravljati; 7 ur in pol na dan delati in pri tem svoje dušne in telesne moči napenjati kakor struno na goslih, je gotovo bolj utrudljivo, nego katero si bodi drugo opravilo, pri katerem trpi bolj le telesna moč. Sloveči zdravnik H. R. piše v nemški biblioteki, da človek z enim težkim odkašljajem več trpi, nego s celodnevni težkim delom; ker pri odkašljenju trpi najobčutljivejši in najnevarnejši deli života — pljuča. Kdor mora kdaj kaj časa zaporedoma govoriti, on si že lahko nekoliko misli, kako utrudljivo je govoriti. Učitelj pa mora vsak dan v šoli neprenehoma govoriti z enim ali drugim oddelkom 5½ ur, da se mu od preoblega govorjenja in premišljevanja usta penijo in glava mami.

Tolik trud mora učitelja tem prej ugonobiti, ker so naše šolske sobe sploh takó neprimerne in tesne, da mora v njih zdravje tolike množice otrok in učitelja tudi o netrudljivem bivanju kmalu opešati. Ako ima učitelj v šoli še par razvajenih in nagajivih otrok nepredvidnih starišev, da mu dobro voljo kalijo, kakeršnih je v vsakem kraju nekoliko, potem pa kmalu občuti, da pregrenak in pretežaven je učiteljski stan, kakor je to blagi Šekli v preobilni meri čutil. Vrhu vsega tega še národ zahteva, naj učitelj deluje zunaj šole za izobraževanje ljudstva po društvih ter naj v večerih poučuje v národnem in cerkvenem petji.

A kako priznanje dobiva učiteljstvo za tolik trud? Kateremu stanu se obilna plača takó zavida in očita, kot učitelju krvavi zaslužek? — Kateri javen služabnik z manjšimi študijami, manj važnim in mnogo ložjim poslovanjem nima od svoje službe skoro dvakrat toliko dohodkov kot učitelj?

Državna osnovna šolska postava z dné 14. maja 1869. l. pravi v §. 55: »Najnižja učiteljska plača mora biti tako odmerjena, da lahko učitelj brez postranskega zaslužka vse svoje moči za šolo uporablja in svojo družino krajnim razmeram primerno vzdržuje.«

Da učitelji vse svoje moči za šolo uporabljajo, za to vestno skrbé šolske oblastnije. Kdo in kako pa skrbi, da morejo učitelji sebe in svojo družino primerno vzdrževati? Znano je, da je bila neka merodajna oblastnija pred več leti, ko je bilo še vse ceneje in učitelji še niso bili tolikanj obloženi nego zdaj, po najnižji ceni preračunila, da bi moral imeti učitelj za najskromnejše vzdrževanje 4 oseb najmanj 630 gold. letne plače. Pa! Ako res ni mogoče dajati učiteljem primerne plače, kakor postava velevala, naj se odmeri pa njih poslovanje po plači in naj se jim dovoli in omogoči vsakršni postranski zaslužek, kakor se je dovoljeval pod prejšnjo šolsko uredbo, da bodo učitelji mogli vsaj — plavati. Saj nobeno postransko opravilo bi ne moglo učitelju ob izvrševanju njegove dolžnosti v šoli bolj glave beliti, nego mu jo beli ob sedanji prepiči plači skrb za gmotno pomanjkanje.

Vsled preslabe plače pa ne trpi le učiteljevo zdravje, njegov vpljiv in njegova dostojnost, marveč tudi šolska blagajnica in penzijski zalog, ker oslabei učitelji bodo morali opuščati pouk in v penzijo ali pa celo v — večnost iti, ko bi bili pri boljšem preskrbljenju lahko še najboljši učitelji.

S Krasa, v 20. dan febr. Čitateljem »Učit. Tov.« je morda znano, kako je nekdo kritikoval velecenjenega našega pesnika Simona Gregorčiča v »Slovinci«. Da izrazijo slavnemu pesniku svoje iskreno sočutje, zbralo se je v 29. dan januarja t. l. več učiteljev in drugih odličnjakov v gostilni pri Rebku blizu Gorice, mej njimi tudi 17 duhovnikov. Slavni pesnik je odgovarjal na vse napitnice jako duhovito v verzih. Pri tem se je pokazal velikega prijatelja tudi učiteljstvu napivši slogi duhovnov in učiteljev tako-le:

»V družbi prijetni
Učitelji dvojni smo zbrani,
Duhovni ino posvetni.
Učitelji vi ste, učitelji mi!
Gojitelji vi ste, gojitelji mi!
Naloga pa naša je silno velika
In ta je: ljudstva vsestranska omika.
Naloga ta lepa zares je in slavna,
A trudapolna in silno težavna,
Posamno se prav ne zvrši pač nikoli,
Ne v cerkvi samó, in ne samo v šoli;
Če cerkev in šola pa složno se zveže,
Najlepše vspehe doseže,
Bog živi tedaj vseh gojiteljev slogo,
Da rešimo častno nam dano nalogo!“

Ravnokar je izšla knjižica »Seconda Mostra Didattica in Gorizia 1884«. To je natančno sporočilo o minolej deželni učiteljski konferenciji in ž njo združeno razstavo učnih pripomočkov. O tej knjižici bode govori prihodnjič, ker danes mi ne prebiva časa. Za danes naznanjam le še, da je tudi nekaj šol na Krasu odlikovanih, bodi si zaradi lepih spiskov, risarij ali ročnih del. *)

Iz Zagradca. Tudi letos je slavno društvo »Národna Šola« za malo odškodnino (11 gld.) blagovolilo poslati tukajšnji šoli: dva zemljevida, ki staneta oba drugje naročena 11 gld. t. j. Avstrija in obe poluti; potem pa še J. Tomšičev »Nazorni nauk«, dolgestno mero meter, 100 lepopisnic, 50 risank, 3 ducate peresnikov, 3 ducate svinčnikov, 2 škatljici peres, 28 brisalk in 2 bukve rudečega pivnega papirja. — Dar tedaj ni nezaten, in dobí ga lahko vsaka šola v manjši ali večji meri, naj le skoraj pristopi kot ud k temu blagodejnemu društvu. Učitelji naj pa priporočajo krajnim šolskim svetom, da pri sestavi letnih proračunov dovolijo nekaj novcev tudi za »Národno Šolo«. — Konečno pa se v imenu šole in šolske mladine za ta velikodušni dar slavne »Národne Šole« preserčno zahvalujeta

Ignacij Vrančič,

Anton Vrančič,

župnik in predsednik kr. š. sveta.

učitelj.

Iz Ljubljane. Predavanja na korist »Národní Šoli« bodo se zdaj v postu, in sicer bode predaval g. dr. Bleiweis vitez Trsteniški v 15. dan marcija (iz svoje »psihiatricne prakse«), g. prof. Senekovič v 19. dan marcija (»o elektriki«) in g. dr. J. Babnik v 25. dan marcija (»o slovanski ženi«). G. dr. Bleiweis vitez Trsteniški in g. dr. J. Babnik predavala bodeta v dvorani Ljubljanske čitalnice, g. prof. Senekovič pa v dvorani Ljubljanske realke. Cena vstopnicam k predavanjem ostane ista, kakeršna je bila prejšnja leta. Tudi slavni mestni zbor Ljubljanski je v seji 21. preteč. m. v podporo »Národní Šoli« dovolil 200 gld. Slava!

— Poštno-hranilni urad je vladi nasvetoval, naj bi učitelji šolski mladini hranili in vodili knjižice hranilnične. Slavno naučno ministerstvo je izjavalo, da bode rado podpiralo po svojih organih poštno-hranilnično stvar, da bode tudi zanaprej učiteljstvu nalágalo, naj šolskim otrokom priporoča poštne hranilnice. Toda drugih nasvetov, tako zlasti nasveta, da bi učitelji sami preskrbovali račune v poštno-hranilničnih knjižicah, ministerstvo odobriti in izvršiti ne more, ker imajo učitelji posla dovolj s svojim poklicem, z naukom in z vzgojo, in se jim ne more nakladati še drugega dela. Sicer pa se je pokazalo, da že zdaj učenci ljubijo in uporabljajo prekoristno poštno-hranilno upravo, ker več kot polovica poštno-hranilnih vlog je šolarskih.

(Po »Nar.«)

— Podoknico in baklado priredili so 13. preteč. m. zvečer dijaki Ljubljanske višje gimnazije svojemu cenjenemu ravnatelju, zdanjemu c. k. deželnemu šolskemu nadzorniku g. Jakobu Smoleju kot odhodnico na njegovo novo službo. — Ravnateljstvo Ljubljanske gimnazije prevzel je s početkom druge polovice tega šolskega leta 18. preteč. m. novoimenovani ravnatelj g. J. Šuman.

— »Imenik šolskih oblastev, ljudskih šol, učiteljev in učiteljic na Kranjskem« imajo na prodaj predsednik in blagajnik »Slovenskega učiteljskega društva« (A. Praprotnik in Iv. Tomšič), pa tudi bukovez g. Gerber. Naša prijateljica »Laib. Schulzeitung« (štev. 4.) je naš »Imenik« sicer tudi naznanila, a ni mogla drugače, da ga je zraven brez zmisleno in po svoji navadi strastno ušćipnila, se vé: ona hoče še vedno »hlače nositi«.

— Nemški pedagog dr. C. Kehr je 18. jan. t. l. nagloma umrl (v Erfurtu), star 54 let. Njegovi spisi in knjige sploh slovó, posebno so znani: Der christliche Religionsunterricht — der deutsche Sprachunterricht im 1. Schuljahre — praktische Geometrie — Materialien zur Übung im mündlichen und schriftlichen Gedankenausdruck — die Praxis der Volksschule. Njegovo géslo je bilo: »Durch Bildung frei, durch Liebe stark und durch Treue gross soll der Lehrstand werden«.

*) Tudi mi smo dobili to zanimivo knjižico, po kateri (kakor naši častiti bralci vidijo) že danes poročamo o važni učit. dež. konferenciji in o razstavi učil v Gorici.

Uredn.

Razpis učiteljske službe.

Na Kranjskem. Tretje učiteljsko mesto na ljudski šoli v Senožečah s 450 gld. letne plače se bode stalno nastavilo. Prošnje pri c. k. okrajnem šolskem svetu v Postojini do konca meseca marcija t. l.